

**ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-АНАЛІТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ**

У статті розглянуто основні компоненти педагогічної технології формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики та перспективні підходи до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін у вищих навчальних закладах.

Для розкриття сутності терміна "педагогічна технологія формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики" особливого значення набуває визначення поняття "педагогічна технологія". "Будь-яка діяльність може бути або технологією, або мистецтвом. Мистецтво засноване на інтуїції, технологія – на закономірностях науки. З мистецтва все починається, технологією – закінчується, щоб потім все почалося спочатку" [1: 32]. Термін "педагогічна технологія" з'являється у 60-ті роки в розробках Б. Бума, Г. Гейса, С. Вулмана, С. Сполдінга, Д. Хамбліна та інших. Надалі формулювання поняття уточнюється, відображає специфіку предметної спеціалізації, змістову спрямованість освітніх стандартів. У вітчизняну педагогічну науку й освіту міцно входить цей термін завдяки роботам Т. Ільїної, М. Кларіна, І. Лернера, Г. Селевка, Н. Талізїної та інших. Сьогодні під технологією розуміють, з одного боку, сукупність прийомів і способів обробки, зміни стану і властивостей об'єкта з метою визначення і використання на практиці найбільш ефективних і економічних виробничих процесів, а з іншого – науку про такі способи діяльності. Раніше технологію зазвичай відносили до сфери матеріального виробництва, бо технологія передбачала випуск певної продукції. Останнім часом зміст цього поняття значно розширився. Вказуючи на міждисциплінарні зв'язки, що обов'язково присутні в педагогічній технології, П. Мітчел визначає це поняття так: "Педагогічна технологія є галузь досліджень і практики (у межах системи освіти), що має зв'язки (відносини) з усіма аспектами організації педагогічних систем і процедурою розподілу ресурсів для досягнення специфічних та потенційно відтворюваних педагогічних результатів" [2: 22].

Щодо педагогічної технології, то опис будь-якого педагогічного процесу пов'язаний у науковому апараті педагогіки з поняттям "технологія". Теорія та практика педагогічних технологій ще лише розробляється і є в педагогіці новим об'єктом для вивчення. Аналіз спеціальних праць, присвячених цьому об'єкту, показав, що поняття "педагогічна технологія" трактується по-різному. На основі сучасних визначень можна констатувати, що педагогічна технологія – це сукупність правил і відповідних їм педагогічних прийомів та способів впливу на розвиток, навчання й виховання тих, кого навчають [3: 3].

Будь-яка педагогічна технологія має сутнісні ознаки. Сучасні дослідники освітніх технологій (В. Беспалько, П. Воловик, О. Дубасенюк, О. Кульчицька, А. Малюков, В. Сластьонін, С. Сисоєва, О. Пехота) такими ознаками називають: мету; наявність діагностичних засобів; закономірності структуризації взаємодії вчителя й учнів (студентів), що дозволяють проектувати педагогічний процес; систему засобів і умов, що гарантують досягнення педагогічних цілей; засоби аналізу процесу і результатів діяльності вчителя й учнів.

Критеріями технологічності науковці вважають: концептуальність (опора на певну наукову концепцію); системність (логіка процесу, взаємозв'язок усіх частин); керованість (діагностичне цілепокладання, проектування процесу навчання, поетапна діагностика, корекція навчального процесу); ефективність (ефективність за результатами; оптимальність по витратах, гарантія досягнення визначеного стандарту навчання); відтворюваність (можливість застосування іншими).

У вітчизняних та зарубіжних педагогічних технологіях, спрямованих на художньо-естетичну професійну підготовку та виховання (М. Лещенко, Н. Миропольська, В. Орлов, Г. Підкурманна), домінанта відводиться не оволодінню технічними навичками, а гнучкому інтелекту, сформованості естетичної свідомості, інтеграції різноманітних філософсько-естетичних течій. На відміну від відомих нам технологій, заснованих на логіці науки "від знань до вмінь", сучасні педагогічні технології побудовані за принципом введення у навчально-виховний процес системи професійних цінностей, спрямування на розвиток професійних якостей та творчих здібностей особистості і способів діяльності, що забезпечують їх реалізацію.

Спираючись на визначення та основні ознаки педагогічної технології, ми вважаємо, що педагогічна технологія є певною, конкретно окресленою послідовністю дій, виконання яких необхідне для досягнення поставленої мети. Відновлення освіти вимагає розробок і впровадження у навчальний процес нових педагогічних технологій, використання нетрадиційних методів і форм організації навчання, у тому числі інтегративних, у результаті використання яких виникає цілісне сприйняття світу, формується діяльнісний підхід до навчання, повноцінно реалізується творчий потенціал особистості.

Інтеграція в даному дослідженні розглядається не лише як взаємозв'язок знань з предметів художньо-естетичного циклу, але і як інтегрування технологій, методів і форм навчання. Педагогічна діяльність – це сплав норми і творчості, науки і мистецтва, тому так важливо інтегрувати, поєднувати різноманітність прийомів і форм навчальної діяльності, від яких залежатиме успіх і результат професійної підготовки

Таким чином, на основі вивчення сучасних педагогічних технологій художньо-естетичного спрямування, вимог професійної освіти до якісної підготовки вчителів музики та існуючих інтегрованих програм у галузі "Мистецтво", було розроблено та експериментально перевірено педагогічну технологію формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики.

Під час розробки цієї технології враховувалися чинники, що впливають на професійну підготовку студента. Процес формування художньо-аналітичних умінь студентів передбачає реалізацію загальнопедагогічних принципів гуманізму, науковості, зв'язку теорії і практики, систематичності і послідовності, єдності навчання і виховання, оптимальності й варіативності.

Функціонування педагогічної технології формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики ґрунтується на концептуальних ідеях інтеграції психолого-педагогічних дисциплін і предметів художньо-естетичного та мистецького циклів, інтенсифікації процесу навчання за допомогою інтерактивних форм і методів, взаємозв'язок об'єктивних і суб'єктивних умов навчання.

Педагогічна технологія формування художньо-аналітичних умінь передбачала дослідження всіх аспектів цього процесу, починаючи з постановки цілей, проектування, організації навчального процесу до перевірки ефективності та результативності створеної системи. Вона вмішувала: мету, завдання, педагогічні умови, засоби, результати та етапи практичного оволодіння студентами означеними вміннями через форми і методи, що сприяли зростанню загальнохудожнього розвитку студентів та сформованості художньо-аналітичних умінь.

Головними завданнями розробленої технології визначено: збагачення позитивних мотивів навчання, активізацію інтересу до різновидів мистецтва; установку на діалогове спілкування з мистецтвом; оволодіння теоретичними знаннями, спрямованими на інтеграційне поєднання дисциплін художньо-естетичного циклу; формування необхідних інтегративних умінь, що дозволяють проникнути у художньо-образний зміст мистецького твору, самостійно створювати художній образ; застосування засвоєних знань та умінь у нових умовах співпереживання та особистісного осягнення творів мистецтва.

Технологія формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики ґрунтується на педагогічних умовах, які дозволяють ефективно впроваджувати її у навчально-виховний процес вищого навчального закладу. До них належать: професійно-педагогічна спрямованість навчання; активна участь студентів у художньо-творчій діяльності; детальне визначення цілей і принципів навчання; створення естетичного поля педагогічного процесу; ділова співпраця і співтворчість педагога й студента; єдність особистісного, діяльнісного і діалогічного підходів до формування умінь.

Змістово-процесуальний блок формування художньо-аналітичних умінь складався з етапів логічного застосування форм і методів роботи з майбутніми фахівцями та завдань, які ускладнювалися в міру опанування матеріалу й формування у студентів умінь аналізувати твори мистецтва.

В останні роки з'явилося чимало нових програм і технологій, що передбачають систематизоване, цілеспрямоване, послідовне та планомірне змістовно-інтегроване опанування на теоретичному і практично-творчому рівнях різних видів мистецтва за домінуючої ролі музичного або візуального освітнього компоненту. Вивчення праць науковців орієнтує майбутніх учителів на те, що необхідно не лише знати свій предмет і мати комплекс необхідних професійних умінь, але й володіти способами передачі набутих знань, умінь і навичок.

Саме в таких програмах і використовується більшість як загальновідомих вербальних (розповідь, коментар, пояснення, бесіда, обговорення), практичних (ігри, пластичні вправи, інсценізації, імпровізації), наочних (аудіовізуальні, ілюстративні, репродуктивні) методів, так і специфічних прийомів та методів, які мають місце при аналізі, оцінці та інтерпретації мистецьких творів. До таких методів належать: установка на сприймання, актуалізація набутих знань, порівняльний аналіз, тематичне моделювання, критичний аналіз, інтерпретаційний аналіз. Поряд з цими методами специфіка викладання дисциплін художньо-естетичного циклу в сучасних умовах вимагає від учителя широкого впровадження нестандартних методів, прийомів, форм та засобів навчання, серед яких: особистісно зорієнтовані, колективні, ігрові, інтегративні, творчо-стимулюючі, емоційно-регулюючі, проблемно-моделюючі, перцептивно-аксіологічні у вербальних і невербальних варіантах, електронно-інформативні, поліекранні тощо [4: 23].

Оскільки через брак необхідного устаткування, незадовільну забезпеченість висококваліфікованими спеціалістами традиційне навчання не використовує більшості методів і форм, то у розробленому нами спецкурсі "Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу" [5] та педагогічній технології формування художньо-аналітичних умінь майбутніх учителів музики ми намагались висвітлити кожен із методів, форм навчання і використати їх у творчо-практичних завданнях на всіх етапах навчання.

Серед форм навчання переважали: проблемне викладання лекцій, лекція-діалог, постановка запитань дискусійного характеру, самостійна робота студентів, робота малими групами, лабораторні, індивідуальні заняття (у класі спеціального інструменту, постановки голосу, хорового диригування) та ін.

Елементи проблемного навчання (проблемні завдання, проблемні ситуації) допомогли студентам досягти високого рівня розвитку здатності до самонавчання, самоосвіти; сформувати особливий стиль розумової діяльності; розвинути пізнавальні інтереси, дослідницьку активність і самостійність у пошуковій діяльності.

Організація самостійної роботи підпорядковується обов'язковим вимогам розвитку внутрішньої мотивації до осягнення цінностей світового фонду різних видів мистецтва, що призводить до активізації пізнавальної діяльності студентів, підвищення функціональної ролі самостійної роботи. У процесі цієї роботи студенти готували повідомлення, міні-лекції, складали програми інтегрованих уроків, розробляли дидактичні мистецькі ігри, бесіди, дискусії, диспути і були їх учасниками. Такі форми роботи студентів удосконалюють особистісні та професійні якості майбутніх фахівців: критичність і гнучкість розуму, художню компетентність, ініціативність, діалогічність, цілеспрямованість, контактність, толерантність, рефлексивність, емоційну стабільність.

Спрямованість педагогічної технології формування художньо-аналітичних умінь у майбутніх учителів музики зорієнтована на отримання наступних результатів: творчий рівень оволодіння аналітико-інтегративними параметрами художнього мислення та мовою різних видів мистецтва; художньо-інформаційна освіченість;

уміння розробляти авторські інтегровані уроки і програми; сформована адекватна самооцінка і коригуюча діяльність в оволодінні професією; розвинена професійна самосвідомість, самовизначення та самоактуалізація з метою цілеспрямованого самовдосконалення та самоосвіти.

Оволодіння художньо-аналітичними вміннями передбачає єдність теоретико-пізнавальної та практично-професійної діяльності майбутніх учителів музики. Теоретико-пізнавальна діяльність майбутніх педагогів охоплює знання способів, за допомогою яких здійснюється дія, забезпечується її регуляція і корекція. Теоретичні положення і поняття реалізуються у змісті дії. Практично-професійна діяльність студентів спрямовується на відтворення дій і задовольняє практично значущі інтереси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Корыхалова Н.П. Музыкально-исполнительские термины. Возникновение, развитие значений и их оттенки, использование в разных стилях. – СПб, 2001. – 268 с.
2. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
3. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька та ін. / За ред. С.О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
4. Коновець С.В. Підготовка вчителя образотворчого мистецтва: Методичний посібник. – Рівне, 2002. – 76 с.
5. Плотницька О.В. Інтеграція дисциплін художньо-естетичного циклу: Методичні рекомендації до спецкурсу. – Житомир, 2003. – 75 с.

Матеріал надійшов до редакції 15.12.2005 р.

Плотницкая О.В. Педагогическая технология формирования художественно-аналитических умений будущих учителей музыки.

В статье рассматриваются основные компоненты педагогической технологии формирования художественно-аналитических умений будущих учителей музыки, перспективные подходы к интегрированному преподаванию художественных дисциплин в высших учебных заведениях.

Plotnitskaya O.V. The Pedagogical Technology of Forming Artistic and Analytical Skills of Prospective Teachers of Music.

The article considers the basic components of the pedagogical technology of forming artistic and analytical skills of prospective music teachers and further approaches to the integrated teaching of art disciplines in educational establishments.